

Rohingya Mülteci Krizinin Çözümünde ASEAN'ın Rolü: Zorluklar ve Eksiklikler

Md. Nazmul Islam¹

“Rohingya sorununun yeniden ortaya çıkmasının üzerinden altı yıl geçti ve şimdi bölgesel sonuçları olan bir insani kriz haline geldi.”

Rohingya sorununun yeniden ortaya çıkmasının üzerinden altı yıl geçti ve şimdi bölgesel sonuçları olan bir insani kriz haline geldi. Brunei Sultanlığı, Kamboçya, Endonezya, Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam'ı ve kurumlarını içeren Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) bu kriz nedeniyle sıranacaktır. Bu sınamada, ASEAN'ın mülteci sorunlarını ele almak için siyasi veya yasal bir çerçeveden yoksun olduğu gerçeğini daha belirgin hale getirecektir. ASEAN ülkelerinin on üyesinden sadece ikisi olan Filipinler ve Kamboçya, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesini ve 1967 Protokolünü imzalamıştır. Göçmen İşçilerin Haklarının Korunması ve Geliştirilmesine ilişkin 2007 tarihli ASEAN Bildirgesi, yalnızca göçmen işçilere ve onların haklarının nasıl korunup geliştirileceğine odaklanır, mültecileri veya sığınma talebinde bulunan kişileri kapsamaz.

2015 yılında, zulümden kaçan binlerce Rohingyalıyı taşıyan teknelerin bu hükümetler tarafından reddedilmesi, Rohingyalıların acılarını daha da zorlaştırdı. Endonezya ve Malezya, tekneyle giden mültecilere yardım etmeyi reddettikleri için dünya çapında artan eleştirileri ve medyanın tepkisini çektikten sonra mültecilerin geçici olarak karaya çıkmasına izin vermeyi kabul etti. Bunun sonucunda Rohingyalıların taşınmasına karışan insan tacirleri de çeşitli baskıların hedefi oldu. Tayland ve Malezya'daki yetkililer, ortak sınırları boyunca insan kaçakçılığı kampları olarak faaliyet gösteren yerlerde Mayıs 2015'te Rohingya halkının ölümlerini içeren toplu mezarlar olduğunu buldular. İnsan Kaçakçılığı, İnsan Ticareti ve İlgili Sınırşan Suçlarla ilgili Bali Sürecini oluşturan 45 üye devlet, bu nitelikteki sorunlara acil ve koordineli bir

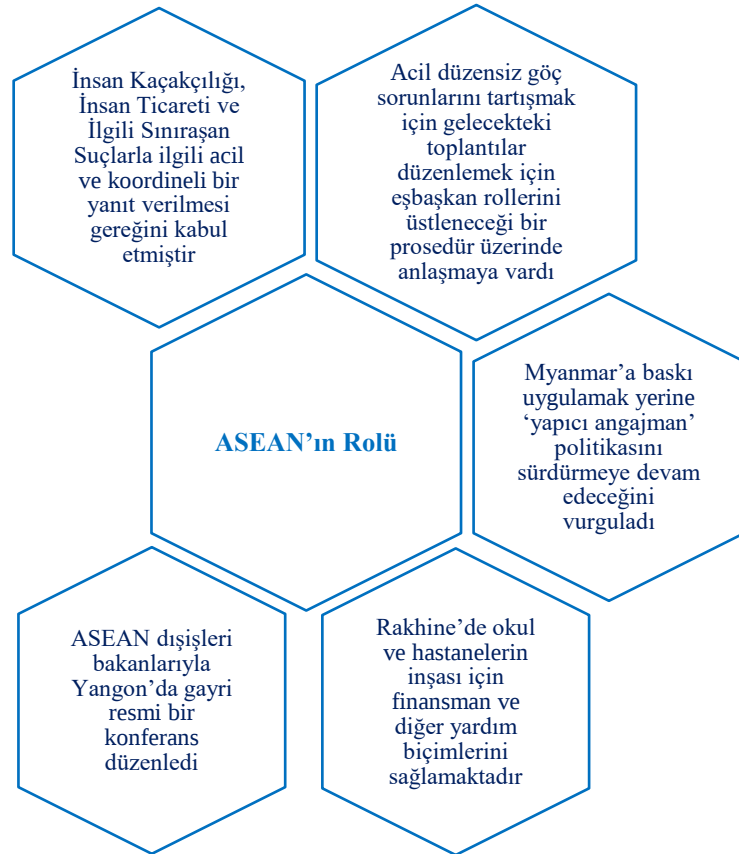
¹ Md. Nazmul Islam, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBU) Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü ile Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsünde (ULISA) Dr. Öğr. Üyesi ve Türkiye, Asya ve Hint Pasifik Çalışmaları Başkanı olarak görev yapmaktadır.

yanıt verilmesi gereğini kabul etmiştir. Avustralya ve Endonezya, mevcut bölgesel sorunlara veya gelecekteki acil durumlara yanıt verebilecek, durumdan etkilenen ilgili ülkelerle acil düzensiz göç sorunlarını tartışmak için toplantılar düzenlemek üzere eşbaşkan rollerini üstleneceği bir prosedür üzerinde anlaşmaya vardı.¹

ASEAN Sözleşmesinin ayırt edici bir ilkesi, “ASEAN Üye Devletlerinin iç işlerine karışmama” ilkesidir. Bununla birlikte, 2015 yılında Rohingya mülteci krizi sırasında bölgede artan gerilimler nedeniyle, Malezya ve Endonezya gibi ağırlıklı olarak Müslüman nüfusa sahip diğer ülkeler, Rohingya Müslümanlarının korunması konusunda daha proaktif bir duruş sergilemeye başladı. Endonezya, müdahale etmeme ilkesine bağlılığını korudu ve Rohingya krizini bölgesel bir sorun olarak kabul etmesine rağmen Myanmar’a baskı uygulamak yerine ‘yapıcı angajman’ politikasını sürdürmeye devam edeceğini vurguladı. Rohingya krizi bölgesel bir sorun olarak görülmesinden dolayı Endonezya bu tutumu benimsemektedir. Ancak Malezya, Myanmar’ın Rohingya’ya yönelik muamelesini eleştirirken oldukça yüksek sesliydi; 2016’da dönemin Başbakanı Najib Razak Kuala Lumpur’da bir toplantıda Myanmar’ın Rohingyalılara yönelik muamelesinin “iğrenç” olduğunu ve “dünyanın oturup soykırımın gerçekleşmesini izleyemeyeceğini” söyledi. Ocak 2017’de Malezya hükümeti, Kuala Lumpur’da düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı’nın (İİT) acil bakanlar toplantısı talep etti. Toplantının belirtilen amacı mevcut durum hakkında bir tartışma gerçekleştirmektir. Malezya bölgesel bir sorun olarak Rohingya Müslümanlarının içinde bulunduğu kötü duruma dikkat çekti. ASEAN’dan insani yardımları koordine etmesi ve Rohingyalılara yönelik vahşet iddialarını soruşturması istendi.

“ASEAN Sözleşmesinin ayırt edici bir ilkesi, ‘ASEAN Üye Devletlerinin iç işlerine karışmama’ ilkesidir. Bununla birlikte, 2015 yılında Rohingya mülteci krizi sırasında bölgede artan gerilimler nedeniyle, Malezya ve Endonezya gibi ağırlıklı olarak Müslüman nüfusa sahip diğer ülkeler, Rohingya Müslümanlarının korunması konusunda daha proaktif bir duruş sergilemeye başladı.”

Bununla birlikte, Rohingya halkı tartışmalı Ulusal Doğrulama Kartını (NVC) kendi baskıları için bir araç olarak gördü, ancak 2019’da ASEAN liderleri bunu zorlamak için Bangladeş’teki mülteci kamplarına uçtu. Örgüt üyesi ülkeler ve bir bütün olarak örgüt, Rakhine’de okul ve hastanelerin inşası için finansman ve diğer yardım biçimlerini sağlamaktadır. Bununla birlikte, ASEAN ve diğer uluslararası taraflar, Rohingyalıları ilk etapta kaçırmaya iten durumu kabul etmezlerse, o zaman Rakhine Eyaleti halkının barış şansı kalmayacaktır.

Figür 01: ASEAN’ın Rolü

Bununla birlikte, artan bölgesel ve küresel eleştirilere yanıt olarak, Myanmar hükümeti endişeleri gidermek için bir dizi adım attı. Aralık 2016'da Myanmar'ın eski başbakanı Aung San Suu Kyi, uluslararası kaygıları gidermek için ASEAN Dışişleri Bakanları ile Yangon'da gayri resmi bir konferans düzenledi. Toplantı Malezya'nın isteği üzerine yapıldı. Myanmar'ın eski Başbakanı Suu Kyi'ye göre Myanmar, diğer ASEAN üyelerini olaylar hakkında güncel tutacak ve yardım çabalarını koordine etmek için onlarla birlikte çalışabilecektir. Myanmar Hükümeti, bazı gazetecilerin çatışma sırasında büyük bir cephe olarak hizmet veren Maungdaw'a seyahat etmesine de izin verdi. Suu Kyi ayrıca Myanmar'dan altı üye ve diğer ülkelerden üç üye olmak üzere toplamda dokuz üyeden oluşan Rakhine Eyaleti Danışma Komisyonu'nun başına Kofi Annan'ı atadı. Danışma Komisyonu, şeffaflığın artırılmasına ve Arakan Eyaletindeki Müslüman azınlık arasındaki vatansızlığın temel nedenlerinin ele alınmasına yönelik çeşitli tavsiyeler içeren nihai raporunu Ağustos 2017'de yayınladı. Raporda, Myanmar ve Bangladeş'in, mültecilerin Bangladeş'ten Myanmar'a ortak doğrulama yoluyla gönüllü geri dönüşlerini kolaylaştıracak iş birliği yapması gerektiğini ve Myanmar'ın Bangladeş ile ikili ilişkilerini geliştirebileceğini belirtildi. Raporda bu tavsiyelerin her ikisi de dikkate alındı. Myanmar'ın ASEAN komşularıyla iletişim kurmaya devam etmesi ve onları Arakan Eyaleti krizinin büyük resmi hakkında düzenli olarak güncellemesi de önerildi.²

“ASEAN, bölge halkına hizmet etme ve koruma yeteneğinin yanı sıra bunu yapma ihtiyacına ve sorunun çözümünde olumlu bir rol oynama kapasitesine sahip olmasına rağmen, bunların hiçbirini yapmadı. Bu nedenle, ASEAN'ın iç sorunlarını değerlendirmesi ve bunları düzeltmek için adımlar atması zorunludur.”

Myanmar'ın Rohingya krizi ASEAN'ın eksikliklerini nasıl ortaya koyuyor?

Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), liderlik eksikliği ve grubun Myanmar'daki insan hakları ihlallerinin boyutunu anlayamaması nedeniyle Rohingya krizine yeterince yanıt veremedi. ASEAN'ın insan haklarını savunan üye ülkelerinden parlamenterler, Myanmar'ın örgütün kendi kurumsal çerçevesi nedeniyle “ASEAN'ın angajman şartlarını tanımlayabildiğini” söylediler. ASEAN'ın krize karşı zayıf tepkisinin nedenlerine ilişkin bir inceleme, bunun Jakarta'daki ASEAN Sekreterliği içinde ve bir yanda ASEAN'ın temel ilkelerine saygı gösterme diğer yandan müdahale etmeme arasında sıkışıp kalan üye ülkeler arasında liderlik eksikliğini ortaya çıkardı.

Myanmar'ın yaklaşımına benzer şekilde, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) konuyu insani bir bakış açısıyla ele almaya karar verdi. Ancak vatandaşlık, din özgürlüğü, eğitim ve mülkiyet hakları gibi temel kaygılar henüz grup tarafından tartışılmadı. ASEAN, Myanmar hükümetiyle iletişimi sürdürmekte başarılı olurken, Myanmar hükümetinin insan hakları krizi tamamen görmezden gelindi, böylece en büyük sorunlar konuşamadı. ASEAN, Rakhine Eyaleti'ndeki krizin tüm yönleriyle ele alan soruna bütünsel bir

¹ Co-Chairs' Statement BRMC VI. Sixth Ministerial Conference of the Bali Process on People Smuggling, Trafficking in Persons and Related Transnational Crime, 23 March 2016 <http://bit.ly/BaliProcess-2016>

² Advisory Commission on Rakhine State (2017) 'Towards a Peaceful, Fair and Prosperous Future for the People of Rakhine: Final Report of the Advisory Commission on Rakhine State'. <http://bit.ly/RakhineCommission-FinalReport-2017>

strateji geliştirme konusundaki isteksizliği nedeniyle, en iyi ihtimalle yararsız olma ve en kötü ihtimalle insan hakları ihlallerine aktif olarak katkıda bulunma riski altındadır.

ASEAN ne yapabilir?

ASEAN, bölge halkına hizmet etme ve koruma yeteneğinin yanı sıra bunu yapma ihtiyacına ve sorunun çözümünde olumlu bir rol oynama kapasitesine sahip olmasına rağmen, bunların hiçbirini yapmadı. Bu nedenle, ASEAN'ın iç sorunlarını değerlendirmesi ve bunları düzeltmek için adımlar atması zorunludur. Bu olmazsa, ASEAN'ın güvenilirliğini ve meşruiyetini zayıflatacak ve neredeyse muhtemelen Rohingya'ya, Arakan Eyaleti'nin diğer sakinlerine ve çevresindeki ASEAN bölgesine daha fazla zarar verecektir.

Binlerce Rohingya mültecinin Myanmar'daki kısıtlayıcı koşullardan kaçıp Andaman Denizi ve Malacca Boğazı'ndaki teknelerde terk edildiği 2015 ve 2017 krizleri de dahil olmak üzere bir dizi aksilik yaşandı. Ne yazık ki, en güncel durum, hükümetlerin vaatlerinin hiçbir zaman tutulmadığını gösteriyor. Durumdan doğrudan etkilenmeyen ASEAN ülkeleri, mültecileri kurtarma çabalarına ve gemiden indirmeye yardımcı olmalıdır. Özellikle tehlikede olan veya üçüncü bir ülkede yaşayan aile üyeleri olan ve aile birleşimi için dilekçe veren mültecilere Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya ve diğer hükümetler tarafından yeniden yerleştirme teklif edilmelidir. Sonuç olarak, bu bölgenin her yerindeki Rohingya mültecilerinin ve sığınmacıların gereksinimlerinin karşılanmasında faydalı olacaktır.

ASEAN, Ağustos 2017'den bu yana konuyu çeşitli forumlarda tartışırken, Myanmar hükümetinin elinde Rakhine Eyaletinde ikamet etmeye devam eden yaklaşık 600.000 Rohingya'nın karşılaştığı tehlikeleri büyük ölçüde göz ardı etti. Ek olarak, askeri vahşetlerle ilgili soruşturma ve kovuşturmalara herhangi bir şekilde yardım etmeyi reddetti. Çete, Rohingya'lara yönelik dehşet durdurmak ve sorumlulardan hesap sormak yerine eve hızlı bir dönüşe öncelik verdi. ASEAN, şu anda Bangladeş'te yaşayan yaklaşık 900.000 Rohingya mültecinin ülkelerine geri gönderilmesine yardımcı olmak için 2019'da bir Ön İhtiyaç Değerlendirmesi gerçekleştirdi. Rohingya mültecilerine danışılmadığından, ASEAN onları evlerini terk etmeye iten gerçek sorunlarla başa çıkamıyor. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Myanmar'ı uzun bir süre sürebilen ücretsiz, güvenli ve onurlu geri dönüşler için gerekli tüm koşulları karşılamaya teşvik etmek için geri dönüş politikasını kullanmalıdır. Rohingya halkı için vatandaşlık ve hareket özgürlüğü bu ön koşullardan ikisi olmalıdır.

Bölge halkına hizmet etme ve koruma

ASEAN ülkeleri, mültecileri kurtarma çabalarına ve gemiden indirmeye yardımcı olmalıdır

ASEAN ne yapabilir?

ASEAN, Myanmar'ı uzun bir süre sürebilen ücretsiz, güvenli ve onurlu geri dönüşler için gerekli tüm koşulları karşılamaya teşvik etmek için geri dönüş politikasını kullanmalıdır

Myanmar'a baskı uygulamak için birlikte çalışmak gerekmektedir

Tablo 01: ASEAN ne yapabilir?

ASEAN'ın, Arakan Eyaletindeki insan hakları ihlallerini sona erdirmesi, ülkenin sınırlarını yardım gruplarına ve bağımsız gözlemcilere açması, durumun temel nedenleriyle ilgilenmesi ve Myanmar'a baskı uygulamak için birlikte çalışması gerektiğini belirtmekte fayda var. ASEAN liderleri, Rohingya krizinde uzun yıllardır hareketsiz kaldıkları göz önüne alındığında, konuya yaklaşımlarını yeniden gözden geçirmeliler. Myanmar'daki, ülke dışındaki mülteci kamplarındaki ve denizdeki Rohingya bireylerini

“ASEAN’ın, Arakan Eyaletindeki insan hakları ihlallerini sona erdirmesi, ülkenin sınırlarını yardım gruplarına ve bağımsız gözlemcilere açması, durumun temel nedenleriyle ilgilenmesi ve Myanmar’a baskı uygulamak için birlikte çalışması gerektiğini belirtmekte fayda var.”

korumak için acil olarak koordineli bir bölgesel müdahaleye ihtiyaç vardır. Aynı zamanda, Myanmar'a Rohingya halkının güvenli bir şekilde geri dönüşünü sağlamak için gerekli önlemleri alması için baskı uygulanmalıdır.

